

*Л. І. ВОРОТИНА, д-р екон. наук, проф.
(Київський національний університет ім. Тараса Шевченка)*

СТАНОВЛЕННЯ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ В ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУРАХ УКРАЇНИ

Наукові праці МАУП, 2001, вип. 2, с. 13–15

Сучасне становлення і розвиток теоретичного та практичного менеджменту відображають особливості трансформаційних процесів в економіці країн світу та окремих регіонів.

Дослідження світового розвитку країн свідчать про регіональні особливості сталості та динаміки економічного розвитку країн залежно від багатьох об'єктивних і суб'єктивних чинників.

Україна, як і деякі пострадянські країни, має унікальну регіональну особливість трансформації економіки та формування сучасної національної системи менеджменту. І полягає ця унікальність у тому, що кожна людина в Україні, включаючи немовлят, отримала сертифікат як свідомство своєї частки у загальнонаціональному майні, і таким чином приречена ризикнути і вкласти свій майновий сертифікат у те чи інше корпоративне утворення, тобто стати підприємцем.

Така формальна “теоретична модель підприємця” в Україні, яка у професіонала з менеджменту викличе лише іронічну посмішку, насправді породжує реальну модель корпоративного управління, що охоплює в українському регіоні понад 35 тис. акціонерних товариств та десятки мільйонів акціонерів.

Уся ця велика кількість підприємств та акціонерів створює корпоративний сектор трансформаційної економіки в Україні, що потребує формування відповідної системи корпоративного управління та корпоративної культури взаємодії учасників акціонерних товариств.

Корпоративний сектор економіки в усьому світі є основою сучасної ринкової економіки, базис якого складають акціонерні товариства, банки, біржі, фінансово-промислові групи та інші інститути.

Регіональна особливість України в цьому контексті потребує особливої уваги з боку суспільства, оскільки “суцільна сертифікація населення” спроможна створити неадекватне подрібнення капіталу і виробництва; призвести до послаблення корпоративного сектору та створення перешкод розвитку національної економіки на шляху до ринку.

Труднощі, які виникли в Україні у зв'язку з акціонуванням Миколаївського глиноземного заводу та інших гігантів промисловості, свідчать про те, що перехід від системи централізованого державного регулювання до ринкових механізмів корпоративного управління вимагає принципово нового розуміння завдань і методів управління.

Корпоративний сектор – це недержавний сектор економіки, в якому менеджмент тяжіє до двох взаємопов'язаних блоків впливу:

- державне регулювання функціонування корпоративного сектору через відповідні норми діючого законодавства (контроль, заохочення, правове забезпечення умов діяльності);
- внутрішні нормативні документи і практика господарювання відкритих акціонерних товариств.

Корпоративне управління об'єктивно націлене на поєднання інтересів власників (акціонерів) і суспільства, захист інтересів акціонерів і забезпечення максимально можливого прибутку від усіх видів діяльності акціонерних товариств згідно з чинним законодавством.

Про значення, яке надають корпоративному управлінню в сучасних країнах світу, свідчить той факт, що більшість країн, які входять до міжнародної Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), створили спе-

ціальну групу з розробки певних стандартів корпоративного управління. До складу групи ввійшли представники урядів усіх країн – членів ОЕСР, Європейської комісії, Світового банку, Міжнародного валютного фонду, Базельського комітету з банківського нагляду та регулювання, Міжнародної організації, комісій з цінних паперів, Консультативного комітету з підприємництва та промисловості, Консультативного комітету з профспілок ОЕСР, представники окремих організацій приватного сектору.

Спеціальна група розробила “Принципи корпоративного управління”, які було затверджено на рівні міністрів на засіданні Ради ОЕСР 26–27 травня 1999 р. [2, с. 8]. Ці принципи носять дорадчий характер і не ставлять за мету “навчати” законодавчі органи інших країн, проте значення їх не слід переменшувати, оскільки сучасні проблеми корпоративного управління в світі свідчать про необхідність розробки єдиної управлінської “мови” в будь-якому регіоні світу.

Україна, що задекларувала ринкову орієнтацію розвитку економіки в умовах її трансформації, має використовувати набутий досвід корпоративного управління.

Головні принципи корпоративного управління:

- **права акціонерів:** всебічний захист прав акціонерів-власників; надання акціонерам вичерпної інформації; участь у голосуванні; прийняття рішень про продаж або трансформацію корпоративного майна тощо;

- **справедливе ставлення до акціонерів:** захист прав меншості акціонерів, запобігання зловживанню службовим становищем керівництва товариства;

- **роль зацікавлених осіб у корпоративному управлінні:** крім акціонерів, є й інші зацікавлені особи, наприклад співробітники, які мають свої інтереси в діяльності акціонерних товариств;

- **надання повної інформації та прозорість:** корпоративне управління повинно забезпечувати своєчасне і точне розкриття інформації з усіх суттєвих питань, зокрема про фінансовий стан товариства, результати діяльності, власність, управління товариством;

- **відповідальність Ради правління:** вироблення корпоративної стратегії, визначення ризику, розміру зарплати керівництва, інтенсивності праці, ведення системи бухгалтерського обліку та звітності [3, с. 38].

Наукові дослідження досвіду становлення корпоративного управління в діяльності відкритих акціонерних товариств в Україні дають змо-

гу визначити коло проблем як на рівні законодавства, скажімо, якнайшвидшого прийняття закону “Про акціонерні товариства”, так і на рівні поточної діяльності та функціонування ВАТ [1].

За офіційними даними, у 2000 р. вперше в Україні зафіксовано економічне зростання, яке торкнулось переважної більшості галузей національної економіки. У корпоративному секторі економіки України це позначилось на зменшенні заборгованості з виплат заробітної плати на 671 млн грн (на 11,4 %).

Проте залишається і поглиблюється основна проблема, що перешкоджає впровадженню ефективного корпоративного управління, – неплатоспроможність підприємств в Україні.

XXI ст. підприємства України зустріли з надією поширення і поглиблення можливостей реального використання економічної процедури їх оздоровлення, яка закладена в Законі України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом”.

Державний комітет статистики України засвідчує, що за станом на 1 січня 2000 р. в Україні зафіксовано 35,4 тис. збиткових підприємств (55,7 % загальної кількості підприємств). За станом на 1 вересня 2000 р. дебіторська заборгованість підприємств усіх форм власності, крім малих підприємств і бюджетних організацій, становила 191,1 млрд грн; кредиторська – 265,3 млрд грн.

У цей же час в Україні були неплатоспроможні 128 тис. підприємств. Податкові борги підприємств склали 16 млрд грн, з яких 9 млрд грн – це штрафи і пеня за борги.

За таких умов майбутнє економіки України багато в чому залежить від того, наскільки в діючому законодавчо-правовому просторі господарюючі підприємства спроможні оздоровити себе і відновити платоспроможність. Залежно від рівня неплатоспроможності (поточна, критична, надкритична) обирається різна ідеологія і відповідна процедура оздоровлення та відновлення платоспроможності підприємства як складової корпоративного управління.

Щоб вижити, підприємству в сучасних умовах потрібно здійснити економічний подвиг. Особливо це стосується тих підприємств, які працюють на внутрішній український ринок. Вони несуть на собі головний тягар втрати капіталу та обігових коштів з причин загального погіршення матеріального забезпечення громадян України, зменшення їхньої платоспроможності.

Водночас з втратою капіталу та обігових коштів підприємці корпоративного сектору еконо-

міки потерпають від того, що з боку державних органів їх розглядають здебільшого як “донорів” бюджетної системи, а не як “провідників” нової системи виробничих відносин, що виникають з появою корпоративних власників.

На практиці це призвело до виникнення таких ситуацій, коли штрафи та пені перед податковими органами в десятки разів перевищують суми самих боргів, коли блокуються розрахункові рахунки акціонерних товариств, без попередження відраховуються з рахунків будь-які кошти за борги, вилучається і продається за безцінь в зарахування боргів найбільш ліквідне майно товариств.

На жаль, ніхто при цьому з владних структур не опікується тим, чи спроможне товариство за таких умов відновити та зберегти індивідуальне відтворення.

Нині в Україні назріла гостра необхідність глибокого вивчення та впровадження світового

досвіду і принципів корпоративного управління з метою полегшення умов оздоровлення підприємств корпоративного сектору економіки, включення його в єдиний національний простір ринкових перетворень заради зростання добробуту населення країни.

Література

1. *Воротіна Л.* Кроки до вдосконалення корпоративного управління (із досвіду ВАТ “Завод залізобетонних виробів-5”) // Бюл. з корпоративного упр. — 2000. — № 11(20). — С. 14–16.
2. *Принципы корпоративного управления ОЭСР.* — ОЭСР, 1999.
3. *Салівон Дж.* Антикорупційні ініціативи: роль підприємців. Корпоративне управління: прозорість у відносинах між урядом і бізнесом. — К.: УНЦГД, 2000. — С. 38–40.